

หมู่บ้านไทยในบริบทของการพัฒนา : ศึกษากรณีหมู่บ้านประกวด

นายประภาส ปิ่นตบแต่ง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาการปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2533

ISBN 974-577-699-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

016604

I4C31C4CX

Thai Village within the Context of Development : A Case Study of
Model Community Development Village-of-the Year Award Programme

Mr. Prapart Pintohtang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement

for the Degree of Master of Arts

Department of Government.

Graduate School

Chulalongkorn University

1990

ISBN 974-577-699-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ภูมิทัศน์ไทยในบริบทของการเดินทาง : ศึกษากรณีหมู่บ้านประจวบ
 โดย นายประภาส ปิ่นตบแต่ง
 ภาควิชา การปกครอง
 อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยา สุจริตธนาวิเศษ
 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ วัฒนะ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอแจ้งให้บัณฑิตวิทยาลัยรับทราบว่าบัณฑิตวิทยาลัย
 ส่วนงานที่รองศาสตราจารย์ วิทยา สุจริตธนาวิเศษ ปรึกษาขอเป็น

.....
 ศาสตราจารย์ ดร. ทวาร วัชรวิเศษ
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
 (ศาสตราจารย์ ดร. สุจิต บุญบงการ) ประธานกรรมการ

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยา สุจริตธนาวิเศษ) อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ วัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร. สุมางต์ จันทวานิช) กรรมการ

พิมพ์ที่ศูนย์วิจัยเพื่อวิสาหกิจชุมชนในกรอบสถาบันพระปกเกล้า

ประกาศ ขึ้นตบแต่ง : หมู่บ้านไทยในบริบทของการพัฒนา : ศึกษากรณีหมู่บ้านประกวด (THAI VILLAGE WITHIN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF MODEL COMMUNITY DEVELOPMENT VILLAGE-OF-THE-YEAR AWARD PROGRAMME) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.วิทยา สุจริตธนารักษ์, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ผศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ, ๒๓๘ หน้า. ISBN 974-577-699-8

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาโครงการประกวดหมู่บ้านดีเด่น ซึ่งกระทรวงมหาดไทย อันเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาโดยตรงเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้น (hypothesis) ว่าการประกวดหมู่บ้านไม่ใช่เป็นการริเริ่มและผลักดันจากชาวบ้านหรือเป็นความต้องการของชาวบ้าน แต่เป็นความต้องการของทางราชการ ทั้งยังผลให้การประกวดหมู่บ้านกลายเป็นพิธีกรรม และปัจจัยหนึ่งเพื่อสร้างความ เป็น เอกภาพและความมั่นคงในหมู่บ้านอีกด้วย

ผลของการศึกษาพบว่า ภาพการมองหมู่บ้านในสายตาของหมู่บ้าน หรือ "โลกของชาวบ้าน" (universe) ต่อเรื่องหมู่บ้านและการพัฒนากับ "โลกของทางราชการ" มีความแตกต่างกัน หมู่บ้าน ในความรู้ (perception) ของชาวบ้านมีระบบความคิด ความเชื่อ และระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นคนละชุดกันกับหมู่บ้านในสายตาของทางราชการที่มองในเรื่องของความเป็นเอกภาพความมั่นคง และพบว่า การประกวดหมู่บ้านเป็นพิธีกรรมที่รัฐอาศัยเป็น "Means of Orientation" เพื่อระดมและผูกพันชาวบ้านในหมู่บ้านให้มาดำเนินกิจกรรม และมีความรู้เรื่อง "หมู่บ้าน" และ "การพัฒนา" ที่เป็นแนวทางเดียวกัน ภายใต้กฎเกณฑ์ระบบคิดชุดเดียวกัน นั่นคือ รู้สึกชอบหรือคิดคล้ายกันกับที่ทางราชการต้องการ

แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาหมู่บ้านหลังการประกวด ผู้วิจัยพบว่า การประกวดหมู่บ้านไม่ได้ทำให้ทางราชการสามารถผูกหมู่บ้านเข้ามาให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ทั้งหมด เมื่อการประกวดหมู่บ้านผ่านไปชาวบ้านก็กลับไปสู่วิถีชีวิตปกติปล่อยให้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของการประกวดหมู่บ้านที่ทางราชการ เข้ามาผลักดันให้ดำเนินการผู้หังไป

ภาควิชา การปกครอง
สาขาวิชา การปกครอง
ปีการศึกษา ๒๕๓๒

ลายมือชื่อผู้จัดทำ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

PRAPART PINTOPTANG : THAI VILLAGE WITHIN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT:
A CASE STUDY OF MODEL COMMUNITY DEVELOPMENT VILLAGE-OF-THE-YEAR AWARD
PROGRAMME. THESIS ADVISOR : ASSO.PROF.WITHAYA SUCHARITTANARUGSE,
PH.D., THESIS CO-ADVISOR : ASSJS. PROF.SOMKIAT WANTANA, PH.D.,
238 pp. ISBN 974-577-699-8

This research studies the Model Community Development Village-of-the-Year Award Programme. It has as a hypothesis that this programme does not come from initiation of the villagers, neither does it serve their needs. In contrast, it is designed to serve the state, resulting in its transformation into a political ritual, as well as a factor to foster unity and integrity within the village.

The result of the study indicates that the villagers' perception of the village, or the "universe" of the villagers concerning the village, differs significantly from that of the state. The village in the villagers' perception has different sets of belief and symbols from that of the state, which emphasizes on integrity and stability. Besides, the Model Community Development Village-of-the-Year Award Programme is the ritual used by the state as a "means of orientation", in order to mobilize and integrate villagers into the developmental activities, as well as to foster among the villagers the same perception of "village" and "development" advocated by the state, under the same rules and set of belief. In other word, the programme aims at socializing villagers according to patterns designed by the state.

ภาควิชา การปกครอง
สาขาวิชา การปกครอง
ปีการศึกษา ๒๕๓๒

ลายมือชื่อนิสิต *Prapart Pintoptang*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Withaya Sucharittanarugse*
Somkiat Wantana

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ ได้รับผลิตงด้วยดีก็เนราะความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาคือ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชา สุจริตธนาภิรักษ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมคือ ผู้ช่วย-ศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ วันทะนะ ที่ได้ช่วยกรุณาให้คำแนะนำอันเป็นแนวทางให้กับ ผู้วิจัย และศาสตราจารย์ ดร.สุจิต บุญบงการ ที่กรุณาสละเวลาเป็นประธานคณะกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณอาจารย์ธีรยุทธ บุญมี ที่ให้เข้าฟังการบรรยายในวิชา นิธิกรรมวิเคราะห์ ที่คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ให้ คำแนะนำในด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหนังสือตำรับตำราให้แก่ผู้วิจัยได้ขอยืมมาอ่าน ตลอดจนความช่วยเหลือด้านเงินทองเมื่อยามที่ขาดแคลนช่วงการเก็บข้อมูล

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช ที่กรุณาสละเวลามา เป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณโครงการศึกษาทางเลือกการันพัฒนา และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้ให้ค่าตอบแทนแก่ผู้วิจัยและนำข้อมูล บางส่วนมาใช้ประกอบการเขียนในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ในงานวิจัยเรื่อง "การประกวด หมู่บ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต?" ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมศึกษาด้วยในครั้งนั้น

ขอขอบคุณ คุณสุทธิพงษ์ จุลเจริญ ปลัดอำเภอวังเทเหือ จังหวัดลำปาง ที่ ช่วยอำนวยความสะดวกให้ในระหว่างการเก็บข้อมูล และคุณภัทรา บุญนาค ที่ได้กรุณา นิมนต์วิทยานิพนธ์เล่มนี้ด้วยความยินดี

สุดท้ายต้องขอขอบคุณแม่หลวงเป็ง แรงทน พ่อเรียบ อักษรที่ได้ให้ผู้วิจัยได้ อาศัยเฝ้าที่บ้านเมื่อคราวเก็บข้อมูล และชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านที่เฝ้าศึกษาที่เสียสละเวลาให้ แก่ผู้วิจัย

ประกาศ เป็นตบแต่ง

ผู้วิจัย

คัมวังทอง บ้านป่าแห่ง

ต.ทุ่งฮั่ว อ.วังเทเหือ จ.ลำปาง

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ (กรอบการศึกษาและทฤษฎี).....	1
2. คำ "บ้าน" "บาง" จนถึงคำ "หมู่บ้าน" : ถิ่นฐานบ้านเรือนในมิติ ของชาวบ้านสู่เขตการปกครองของรัฐ.....	21
3. หมู่บ้านในบริบทของการพัฒนา.....	50
4. หมู่บ้านเตรียมประกวด : กรณีศึกษาบ้านป่าแพ่ง ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง.....	72
5. หมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติ : บ้านฆาบตะโกเอน ตำบลฆาบตะโกเอน อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดนครราชสีมา.....	102
6. หมู่บ้านหลังการประกวด : บ้านหนองไผ่ ตำบลกุดก้าง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น.....	133
7. บทวิเคราะห์ สรุปและข้อเสนอแนะ.....	153
บรรณานุกรม.....	179
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. ตัวอย่างคำขวัญสัญลักษณ์ในหมู่บ้านประกวด.....	185
ภาคผนวก ข. ตัวอย่างเพลงหมอลำในหมู่บ้านประกวด.....	196
ภาคผนวก ค. รูปภาพแสดงหมู่บ้านประกวดและพิธีประกวดหมู่บ้าน.....	202
ประวัติผู้เขียน.....	238